

Beszélgetés Tillai Auréllal, a pécsi cserkészlet történetéről

VÁRDAI LEVENTE

Janus Pannonius Múzeum, Új- és Legújabbkori Gyűjteményi Osztály
7621 Pécs, Felsőmalom utca 9.
e-mail: vardai.levente.jp@gmail.com

Rezümé: Tillai Aurél karnagy és zeneszerző neve közismert, szakmai munkásságáért számos kitüntetésben részesült, Kossuth-díja és Liszt Ferenc-díja mellett 2013-ban Pécs díszpolgárának is megválasztották. Az 1930-as születésű érdemes művésztől azonban kevésbé köztudott, hogy gyermekora óta szoros szálak fűzik a pécsi-baranyai cserkészethez. Az itt közreadott interjúban Tillai Aurél gazdag életútjának cserkész szeletére irányul a figyelem, ahol persze a zene világa is fel-felmerül. A beszélgetés bepillantást enged a pécsi cserkészlet kevésbé ismert második világháborús valóságába, az 1948–1988 közötti illegalitás okozta új helyzetbe, illetve a rendszerváltást követő talpra állás időszakába. Megelevenednek a helyi cserkészvezetők alakjai és eközben az egyes korszakok (cserkész)hétköznapjainak jellemzőiről is értékes helytörténeti adalékok kerülnek a felszínre.

Kulcsszavak: Tillai Aurél, cserkész, oral history, Pécs, katakombá cserkészlet, helytörténet

Interview with Aurél Tillai on the history of scouting in Pécs

Summary: The renowned conductor and composer, Aurél Tillai, has received numerous awards for his professional work. In addition to the Kossuth Prize and the Ferenc Liszt Prize, he was also elected honorary citizen of Pécs in 2013. However, it is less well known about the worthy artist born in 1930 that he has had close ties to scouting in Pécs-Baranya since his childhood. The present interview is focused on a special period of Aurél Tillai's rich life journey: his time in scout movement, in which, of course, music also appeared. The conversation provides a glimpse into the lesser-known world of scouting in Pécs during the Second World War, as well as the period when scouting was banned, and the time of recovery following the political changes. The interview draws portraits of local scout leaders, and provides relevant facts about the everyday life of local scout communities in various historical periods.

Keywords: Aurél Tillai, scout, oral history, Pécs, catacomb scouting, local history

Zene és a cserkészzet¹

A pécsi Civil Közösségek Házában vagyunk, itt vesszük fel az interjút. Mint ahogy korábban említetted nekem, több mint két évtizede kapcsolódsz ehhez az épülethez, és ezért is találkozunk itt. Mit jelent számodra ez a hely?

A Pécsi Kamarakórusnak vagyok a vezetője, amit annak idején Dobos Lászlóval² közösen alapítottunk. Ő később – húsz év múlva – elvált tőlünk, mert ugye a Pius Kórust vezette a továbbiakban. Idén 65. évünkbe léptünk a kórusral, korábban a Szent István tér 6-ban volt az otthonunk, ott is alapítottuk. Talán '90-től már itt működünk. Nagyon öreg korom ellenére is én vezetem, talán még egy évig. Most a 65. évfordulóra készülünk, és addig nyilván nem akarom elhagyni.

Úgy tudom, hogy az 1940-es években a pécsi 10-es csapat cserkészei közül elég sokan választották a zenei pályát, számosan lettek zenetanárok és karmesterek. Gondolok itt a már említett Dobos Lászlóra és a másik ismert csapattagra, Ivasivka Mátyásra.³ Ennek van-e bármi köze a cserkészethez? A csapat újságában, a Tízes Cserkész-ben például kotta formájában fellelhető a nyoma annak, hogy közösen írtatok cserkésznotákat.

Mi hárman eléggé összetartóak voltunk a cserkészcsapaton belül is. Én egy adott évfolyamba jártam, eggyel feljebb, mint Dobos László, aki eggyel feljebb, mint Ivasivka Mátyás. Így sorban következünk, de hát az úgy nevezettkatomban korszakban Ivasivka Mátyás vitte végig azt, ami történt a későbbiekben, amiről a Sziklatábor című könyvben is beszámolt. Mi mindhárman jártunk zeneiskolába és tanultunk zenét, de mindannyiunkat másfelé sodort az élet. Ivasivka Mátyás a Nagy Lajos és Janus Gimnáziumban tanított éneket, zenekara is volt. Majd amióta a cserkészzet újból felvirult (a rendszerváltást követően – V. L.), kiadta a *Magyar Cserkészek Daloskönyvét* és a *101 magyar népdalt*, amit Bárdos Lajos gyűjtött össze annak idején. Ő erre a vonalra állt rá, és írta a tábortűzhöz és csapatélethez kapcsolódó kisebb műveket.

Dobos László – nem tudjuk, hogy pontosan miért – nem tett érettségit az osztályával a Nagy Lajos Gimnáziumban, hanem valamivel később vizsgázott. Akkor elment fizikai munkásnak, a Téglaipari Egyesülésnél volt ő munkás, Angster József volt a főnöke. Angster is tulajdonképpen a mi világunknak a képviselője volt, így ő megengedte a Lacinak, hogy ebédszünetben elmenjen a zeneiskolába. Ezek hosszabb ebédszünetet jelentettek, így tovább képezte magát, és elvégezte a szolféztanár képzőt, mint munkásember. A következő, amit mondani fogok, azt csak én feltételezem. A mi külföldi útjainkra mindig jöttek politikai kísérők, többek között Pécs Városi Művelődési Osztályának vezetője is, aki látta, hogy a Laci jó szervező, jóban vannak vele a kórusnak a tagjai. Azért nevezték őt ki a Rákóczi úti Városi Zeneiskola igazgatójának, mert munkásnak számított, és mint dalos jól végezte a dolgát, tehát azt gondolom, hogy ezért lett ott ő igazgató.

---

¹ Az interjú 2023. július 20-án készült Pécssett, a Civil Közösségek Házában, majd őrzésre a Janus Pannonius Múzeum Új- és Legújabbkori Gyűjteményi Osztályának adattárába került az Ad/1803-2024. szám alatt. Az itt közölt, szerkesztett és lábjegyzetelt interjú szövegének nyelvi lektorálásáért külön köszönet illeti Radicsné Andrásfalvy Csengét.

² A szintén neves pécsi karnagy Dobos László (1932–2021) sorait arról hogy mit is jelentett számára a cserkészzet, lásd itt: *KAIZER-VÁRDAI* 2022, 26–27.

³ A nemrég elhunyt Ivasivka Mátyás (1933–2023) pécsi zenetanár és karnagy összefoglalóját a helyi cserkészzet történetéről Sziklatábor címen lásd: *ARATÓ-IVASIVKA* 2006.

Ahogy kinyitom csapatodnak, a 10-es cserkészeknek második csapattörténeti kötetét⁴, látom benne hármatok nevét egy kotta felett, a csapatinduló szerzői között. Még most is ezt az indulót éneklik a gyerekek a csapatban...

Én akkor még nem is tanultam zeneszerzést, de ahogy most nézem a harmóniákat, teljesen rendben van az eleje, azonban most nem nézem végig. Átadtuk egymásnak a szöveget, hogy a másik írjon hozzá dallamot. Ivasivka Mátyás nagyon tehetséges volt a dallam megkomponálásában, úgyhogy azért van őtőle annyi a *Sziklatáborban* is. Amit a kezemben tartok, ezt konkrétan Dobos László írta. A vízcserkész indulót is sokat énekeltük, ezt is nagyon szerette a csapat. Ilyeneket is, meg népdalokat is énekeltünk. Eszembe jut, hogy az elemiben mi nem énekeltünk népdalokat, úgynevezett tandalok voltak. Így tulajdonképpen a népdalokkal én a cserkészletben találkoztam igazából. Amikor Kodály jelenlétében itt népdalverseny folyt, akkor engem is nevezett az illetékes énektanár. Akkor 220 népdallal jelentkeztem, ami nagyon soknak számított, tekintettel arra, hogy előtte nem tanultam éneket. Kaptam is Kodálytól egy ajándékkönyvet.

Gondolom, azért nem kellett mindet elénekelni, csak néhányat, amit kiválasztottak.

Persze, volt egy jegyzék, amit le kellett adni, és akkor ráböktek egyre. Volt is egy baki, amit elkövettem. A Leőwey Gimnáziumnak a dísztermében zajlott mindez, ott elől ült Kodály meg néhány énektanár. Kettesével kellett felmenni a színpadra, hogy gyorsabban menjen. Előbb az egyik, majd a másik elénekelte, amit Kodály kibökött a jegyzékből. Nekem kibökte azt, hogy Estét harangoznak a toronyban, gyere rózsám ülj a – és itt elakadtam. Nem jutott eszembe, hogy hova üljön a rózsám. A mellettem álló fiú, akit Léh Sándornak hívtak, odasúgta nekem, hogy az „ölembé”. Én meg visszasúgtam neki, hogy az nem rímel. „Ülj a ladikomba”, az kellett volna. Ugye az egész díszterem tele volt lányokkal, azok meg nevettek, ahogy csak tudtak, és súgtak. Valahogy egy fél perces szünet után ezt meghallottam, és folytattam: ladikomba...

1. Kép:
Tillai Aurél egy mecseki cserkészgyűlésen a 2000-es években. Kép forrása:
<https://10cserkeszcsapat.webnode.hu/>

⁴ Az említett csapattörténeti kötet: *RADOCHAY-IVASIVKA* 1948.

Előfordul az ilyen, igazán még jó jelenet is lehetett.

Hát biztos, nem tartották nagy hibának, csak érdekesség volt. Már önmagában az is, hogy annyi lány előtt kellett énekelnie egy kamasz fiúnak.

Cserkészélet az 1940-es évektől a betiltásig

Te mikor lettél cserkész? Úgy tudom, a Sirály őr s őrvezetője is voltál.

Kiscserkész voltam a Fiume utcai iskolában, de egybeesett az őrsi gyűlés időpontja a zongora órámmal. Így emiatt abból kiestem. Tekintettel arra, hogy a bátyám már a tízeseknél volt cserkész, belekerültem én is első gimnazista koromban, 1942 környékén kezdtem.

1946 nyarán voltunk táborban, szerkocsit tolvaj mentünk le Dél-Baranyába Vajszló közelébe, Besencére. (Akkor a Mária utcában volt a Széchenyi Gimnázium – a mai Janus Gimnázium –, mert folyton költözött a Széchenyi.) Valaki később érkezett a táborba, és ő mutatta nekünk az új fizetőeszközt, a forintot, a táborban láttunk először forintot. Akkor egy forintnak is tisztességes értéke volt a mil-, meg bilpengőkhöz mérten.

Már javában tombolt a háború, amikor elkezdted a cserkészetet. Milyen nehézségeitek voltak akkoriban?

Én 1946-ban voltam először nagytáborban, ez azt jelentette, hogy előtte nem nagyon lehetett tábort tartani. Őrsi és raji táborok lehettek, erről a csapattörténet is beszámol.

A cserkészetnek ismert pozitívumai mellett volt azért még egy előnye. Valamikor bevezették a leventeoktatást nálunk is 1942 táján, úgyhogy részt vettünk egy-két ilyen foglalkozáson, de tényleg szó szerint egy-kettőn, bár azok is ilyen kirándulásféleségek voltak. Akkor a cserkészeket felmentették a levente alól, tehát a továbbiakban, a háború alatt sem voltam levente.⁵

Érdekes, mert az említett csapattörténetben az olvasható, hogy megterhelte a csapatot és tagjait a leventemozgalom, a leventekötelezettség.

Az egész osztályt bevonták a leventébe, de akkor a cserkészeket hamar felmentették. Igazából akkor ott tartottunk, hogy iskolába se nagyon kellett menni. Arra emlékszem, hogy 1944 tavaszán nekünk a Nagy Lajosba kellett mennünk egy fél évre a Széchenyiből, ugyanis Svéd Kórháznak szervezték át az iskola épületét. Akkor volt az, hogy megkezdődtek a bombatámadások Magyarországgal szemben, jöttek a liberátorok, az angolok-amerikaiak gépei. Én, mint cserkész, más cserkészekkel a vasútállomásra kerültem, oda kellett mennünk, és ott a vonatokon érkező sebesülteknek vagy katonáknak útbaigazítást adva kellett helyt állnunk. De az igazság az, hogy végül is munkánk nem volt. Ott lebzselünk, emlékszem, volt egyszer légiradió. Tekintettel arra, hogy a Kolozsvár utca alján lak-

⁵ Az MCSSZ és a leventeintézmény kapcsolatáról bővebben: *VÁRDAL* 2020, 121–138.

tam, hazaszaladtam, mert ott volt óvóhely. A légós szolgálatról nem sokat tudok, lehet, hogy más őrsök voltak ott. De Pécssett nagyon hamar átvonultak a szovjet csapatok, és tulajdonképpen áttestünk az egyik világból a másikba. Eleinte nagyon kíméletesen jártak el, okosan, hogy megnyerjék a lakosságot. Pécssett, a Posta (Jókai u. 10., ma Pécsi Főposta – V. L.) alatt van egy villanyrendőr. Emlékszem, ott találkoztam az evangélikus lelkésszel, aki nagy örömmel újságolta közvetlen a szovjetek bevonulása után, hogy lesz ám vasárnapi istentisztelet, de nem szabad prédikációt tartani, csak ének és ima lehet. De hát azért mégis el lehet kezdeni. Valószínűleg a katolikusoknál is hasonlóképpen alakulhatott, hogy nehogy kialakuljon valamiféle lázítás és ellenállás, ezért adtak ilyen engedményeket. Például olyan is volt, hogy le kellett adnunk a rádiókat pár héttel később. Édesapám éppen akkortájt vett egy nagy világvevőt, a bátyámmal egy rúdra keresztbe kötve közösen a vállunkon vittük be, a városházának az előcsarnokába kellett lerakni. Az volt a szöveg, hogy pár hét múlva visszkapjuk, persze sosem láttuk többet. Mindezt azért kellett, hogy nyugati vagy magyar hírszolgálatot ne lehessen hallgatni.

Gondolom, apukád, id. Tillai Ernő (1890–1981) annyira nem örült ennek.

Őt sajnos akkoriban a nyilasok hurcolták el, mint túszt. Akkor volt ilyen, hogy a városi értelmiségiek közül egy jelentős mennyiséget összeszedtek. A Pius Gimnáziumnak az alagsorában voltak elszállásolva. Tudom, mert édesanyámmal meglátogattuk őt. De ahogy közeledett a front, elvitték őket, és Nagykanizsáig (Zala vm. – V. L.) jutottak. Viszont olyan gyorsan jött a front, hogy ott széjjel eresztették őket. Szegény apám Nagykanizsáról gyalog három-négy nap alatt szőrösen és éhesen érkezett meg. Úgy emlékszem, ő ebben a rádiós történetben nem vett részt, ez volt a legkisebb problémája.

Mivel foglalkozott édesapád? Értelmiségi pályán volt, ahogy említetted.

Ő ipartestületi jegyző volt, tehát az iparosság körében egy ismert név volt.

Itt pont kapcsolódik ehhez a témához, amire szintén kitér a csapattörténet, hogy a csapatvagyont biztos helyre kellett szállítani, ugyanis a leventéktől és később a nyilasoktól nem lehetett biztonságban. Ez mit jelenthetett, hogy nem volt biztonságban?

A csapatvagyon az a néhány sátor, meg egy-két könyv, meg ilyesmi. Nem tudom pontosan, miből állt, sátorrúd is volt gondolom. Valószínű, hogy a nyilas uralom alatt nem lehetett cserkészkedni. Ugye október 15-én hirdette meg Horthy Miklós a kiugrást, és november vége felé jöttek be az oroszok, tehát itt ez, hála Isten, rövid ideig zajlott. Biztos, hogy abban az időszakban nem volt cserkészmunka.

A 10. csapat könyvtárában van egy napló, Hetessy Györgytől, aki ott volt a magyarországi jamboreen. A füzet elején fel is van írva, hogy ki készítette. Őt ismerted esetleg, illetve az 1933-as jamboree-ről volt szó a csapatban?

Hetessy Györgyöt látásból ismertem, mint Hetessy Gyurka bá, azt hiszem, ő meg is jelent néhány csapatgyűlésen. Mintha úgy emlékeznék, hogy Gyurka bá, meg egy másik idősebb cserkész, Buli bá bábjátékoztak egy csapatgyűlésen. A jamboree biztosan szóba is került.

Felmerült témaként tehát köztetek a gödöllői jamboree. Mi a helyzet az 1947-es Moissoni jamboree-val? A Sziklatáborban olvasható, hogy egy kisebb delegációt Rákosiék kiengedtek még erre a világtalálkozóra. A 10-es cserkészek közül elvileg hatan jutottak be a kerületi és a szövetségi válogatóba, végül egy embert választottak ki, de ő végül az anyagiak miatt nem tudott kiutazni.

Én is a jelöltek között voltam. Azt hiszem, hatnál többen voltunk. Ezt onnan tudom, hogy franciaórát kezdtek nekünk tartani, de cserkész alapon. Egy hölgy jött és általában a fülünkre kellett támaszkodnunk, és mindent fonetikusán írt le. Tehát ez egy ilyen gyorstalpaló volt, hogy legyen 100 vagy 200 szó, amit ki tudunk ejteni és használni. Ebből 3-4 óra lehetett, de aztán kiderült, hogy nem engednek ki bennünket. A 10-esek közül hogy egyáltalán kikerült volna valaki, erre nem emlékszem.

A csapattörténetben azt írják, hogy a csapat „jamboree lázban égett” és sokat készültetek rá a programokon, hogy a cserkészszövetség válogatóján bekerüljete.

Valószínűleg a franciaórák is hamar megszűntek, mert kiderült, hogy nem utazhatunk ki, vagy ekkora létszámban nem. Én akkor 16-17 között lehettem, de úgy nem nagyon voltunk beavatva, hogy jelöltek voltunk, és ezért kellett franciát vennünk. Arra emlékszem, hogy a *Magyar Cserkész* újságban volt egy kép egy félig felhúzott sorompóval, és ott vigyorgott Rákosi valami ilyen felirattal: Rákosi Mátyás felhúzta a sorompót a magyar cserkészek előtt, és ennyien mehettek ki. Lehet, hogy ez másik újságban volt, de mintha úgy emlékeznék.

Jó is, hogy felmerült a Magyar Cserkész, mert szerettem volna megkérdezni, hogy akkor az 1940-es években Pécssett olvastátok az újságot? Eljutott ide is?

Én azt hiszem, hogy egy időben járattuk. Az biztos, hogy én olvastam a *Magyar Cserkészt*. Az is lehet, hogy az őrs kapott, és átadtuk egymásnak, de erre már nem emlékszem pontosan.

Egy résztéma csupán, de érdekelne, hogyan emlékszel. Szintén olvastam a csapattörténetben, hogy Bezerédy Győző (1934–2004) ott volt az egyik csapattáborban. Ő egyébként a pécsi Várostörténeti Múzeumnak volt jóval később, az 1980-as évektől a vezetője.

Nem emlékszem rá, de ugye annyi névvel találkozik az ember.

A magyar cserkészzet vallási alapokon nyugszik a kezdetektől fogva egészen napjainkig. Megkerülhetetlen kérdés a két világháború közötti cserkészzet vallásosságáról beszélve, a zsidó cserkészzet és a zsidó fiatalokhoz való viszony. Tudom, hogy volt egy külön zsidó cserkészcsapat is Pécssett, működött, amíg működhetett.

Tudniillik ez az egész zsidó kérdés valahogyan nem játszott szerepet a gimnáziumban, nem beszéltünk erről. Arra emlékszem, hogy amikor katolikus hittan volt, akkor mi, protestánsok egy külön teremben játszhattunk. Nekünk nem akkor volt a hittan, hanem valamikor délután. Emlékszem, hogy az egyik Kolin vezetéknévű fiút megkérdeztem: és te milyen vallású vagy? Ugye nem volt evangélikus, mert akkor ismertem volna, a reformátusokat is nagyjából ismertem. Mondta, hogy izraelita. De akkor én nem is tudtam pontosan, mit jelent ez.

Azért kérdeztem, mert a cserkészszövetségben is egy idő után érvényesültek a zsidótörvények. Először voltak külön zsidó cserkészcsapatok, majd azokat megszüntették. A vonatkozó szakirodalomban olvasható, hogy sok zsidó fiatal belépett más cserkészcsapatba.

Azt hiszem, hogy maga Forbát Alfréd⁶ is izraelita volt, aki a csapatunkat alapította. Nem volt ez téma.

Beszéljünk egy kicsit a cserkész hétköznapiokról. Érdekelne, hogy milyen rendszerességgel voltak programjaitok, mikor gyűltetek össze.

A mi cserkészvilágunkban hetente két alkalom volt, amikor össze szoktunk jönni. Az őrsi összejövetel valamikor a hét közepe táján, tehát mondjuk szerdán volt, és a csapatgyűlés, ami pedig szombaton délután. Szombaton általában egyig volt tanítás, vagy délig. Az ember hazarohant, megebédelt és háromra ment vissza. Egy órán keresztül közös játék volt, például handsball-oztunk egy varrott labdával, tehát nem ugrált a földön, ha leesett. Tenyérrel kellett szerválni, tulajdonképpen az ellenfélnek kapujába vagy kinevezett vonalra kellett eljuttatni a labdát, hasonlóan a kézilabdához. Lehetett ütni. Ha valaki elkapta, akkor három lépést léphetett előre, és onnan üthetett. Nagyon szerettük, rengeteget játszottuk. Előszeretettel játszottam én is, nem is voltam ügyetlen, pedig nem voltam jó tornász.

Majd a második órában felvonultunk egy nagyobb terembe, és ott a csapatgyűlésen nótát tanultunk, voltak akkor ilyen tapsos mondókák: „Összeverem ropogó tenyerem...” meg a „Ropog a kéz, a kéz, a kéz...”, hát ez tetszett nekünk gyerekként. Ezt követte, hogy rendszerint valaki valamely komolyabb témáról beszélt, de közérthető módon. Hirdették a programokat, hogy mikor lesz a kirándulás.

Érdekes ez a szombati rendszeres program. Miért alakult ez így? Esetleg a szülők miatt, hiszen ők dolgoztak szombaton is?

Ezt azért nem tudom, mert édesanyám háztartásbeli volt. Hogy ez más családokban hogy volt, azt nem tudom. De szombatonként azért korábban véget ért a munka. Tudom, már sötét volt, mikor hazamentünk, öt óra felé volt vége a csapatgyűlésnek. Maradt az esetleges tanulásra a szombat este. Meg ha nem volt kirándulás, akkor a vasárnap.

Vasárnaponként voltak a kirándulások? Akkor ez sokkal több cserkészprogramot jelentett, mint manapság.

Igen, bár nem minden héten volt, de havonta egy-két kirándulást biztosan szerveztek, sőt ezen felül az őr is túrázhatott. Érdekes még, hogy ha ezekre a kirándulásokra a cserkészparancsnok vagy valamely tanár eljött, ő ezért nem kapott óradíjat vagy ilyesmit.

A tanárok társadalmi munkában végezték, önkéntesen ezt a tevékenységet?

Így van, és ezt szívesen tették. A mai tanárok nagyon sokszor szóvá teszik, hogy berendelték már megint erre meg arra, meg nem fizetik ki...

Milyen kritérium kellett ahhoz, hogy valaki cserkész lehessen a csapatban?

Azt hiszem, hogy valamennyire talán a tanulmányi eredménnyel összefüggött. Tehát a kifejezetten rossz tanulókat lehet, hogy nem vették fel, az talán kizáró ok lehetett. Egyszerű szóval azt mondhatnánk: rendes gyerek legyen, valahogy így. Az iskola tanulói voltak a tagok, külsősök nem jöttek. Ez az illegalitás idején úgy alakult, hogy csak azt vették be, akit ismertek hittanóráról vagy temp-lomból, esetleg a szülei alapján. Nálunk a Kamarakórusban is ez volt eleinte. Nagyon utánakérdeztünk annak, akit ajánlottak. Később ez persze változott, de az alakulásnál ez fontos szerepet játszott.

A toborzásról egy történet jutott eszembe. Handsball-oztunk, és a labda a tornaterem ajtajához gurult. Ott ált egy kisfiú, aki akkor elsőéves volt. Kérdeztem tőle, nem akar-e játszani velünk. Nem ismertem akkor még Dobos Lászlót. Mondtam neki, hogy mi cserkészek vagyunk, de be lehetne lépni közénk. Meg kellett várnia a másodikos osztályt, ami a mai hatodiknak felelt meg.

A 10-es csapat iskolai csapat volt, de léteztek Pécssett munkás fiatalokkal foglalkozó cserkészcsapatok is. Ipartanonc cserkészekkel voltak-e kapcsolataid?

Azt hiszem, hogy csak a városi-kerületi rendezvényeken a felsorakozások alkalmával találkoztunk velük. Pécssett a 217-es ilyen csapat volt például. De nem emlékszem rá, hogy sok kapcsolatunk lett volna velük. Olyan történt, hogy nyári tábor alkalmával a közelben táboroztak másik csapatok, és akkor néhányan át-látogattak egymáshoz. Egyszer a Mecseken a Tripammer Károly fa közelében táboroztunk, és az egyik zászlónkat elrabolta egy másik csapat, talán éppen a 47-esek, de ezt már nem tudom megerősíteni. Az a heti két, esetleg három alkalom elegendő volt nekünk. De az igazság az, hogy mire én cserkész lettem, az már a kezdeti zavaros időszak.

2. Kép:

Tillai Aurél (középen) 2005-ben idősebb cserkészek körében. Kép forrása: <https://10cserkeszcsapat.webnode.hu/>

Az illegalitás, avagy katakomba korszak

1948-ban betiltják Magyarországon a cserkészmozgalmat, a Cserkésziúk Szövetsége végül beolvad az Úttörő Mozgalomba. Akkoriban, a már illegális cserkészetben te aktív voltál?

Kezdetben még igen. Két tábort is vezettem, az egyiket Vágotpusztánál, ahol az én őrsöm tagjaiból is ott voltak egy páran. Nekem Ivasivka Matyi segédőrvezetőm volt, – tehát ilyen módon is kapcsolatban voltunk – így ő is ott volt a táborban. Emlékszem, kint volt még egy Bodlaky Ákos nevű matematika-fizika tanár, aki előbb hazament a táborból.⁷ Nekem megsúgta, hogy a tanártársait olyan inzultusok érték, hogy ne vegyem rossz néven, de őneki muszáj előbb hazamennie, mert félti az állását. Akkor még ő is bátran odajött, de látta, hogy idősebb cserkészek táboroztunk, és szóba került annak a kérdése is, hogy hogyan legyünk cserkészek a továbbiakban. Félrevont, és mondta, nem szeretné, ha neki egzisztenciális problémái lennének.

Aztán 10 évvel később a Hidasvölgyi pataknál, ahol korábban őrsi táborunk volt, annak a tízéves évfordulóján jöttünk össze. Akkor már bőven benne voltunk a katakomba korszakban. Ott mi, Sirályok megvitattuk, hogyan legyünk cserkészek, egy szerződészerűséget is írtunk, és elástuk a patak alá, erről egyébként a *Sziklatáborban* is van szó. Ez azt tartalmazta, hogy az életünkben továbbra is igyekszünk a cserkésztörvények szerint tovább élni, és a magyarság megőrzésével kapcsolatban is megfogalmazzunk valamit.⁸

Amikor egyesült a 10-es és a 47-es csapat, ami azt hiszem 1953-ban volt, akkor mi Dobos Lászlóval kiestünk ebből az illegális mozgalmából olyan értelemben, hogy olyankor már nem volt őrsünk, mert ők már kimentek a felnőttvilágba. Mi a fiatalabb cserkészekkel egyáltalán nem voltunk kapcsolatban. A másik ok az, hogy én elég távol laktam akkor is és lakom most is Pécestől, a pellérdi elágazónál, a belvárostól 6 kilométerre. Így 1956-ban például nem is tudtam bejönni, mert az autóbuszsofőrök sztrájkoltak, tehát eléggé kiestem a pécsi életből. De talán még ennél is fontosabb, hogy főként az egyházi személyekhez kapcsolódóan folyt ez az illegális mozgalom. Tekintettel arra, hogy én protestáns vagyok, valószínűleg szóba sem kerültem, mert nem volt ezekkel az atyákkal kapcsolatom.

Az egyesítés az úttörőkkel csak elviekben valósult meg, nekünk semmiféle kapcsolatunk nem volt velük. Egyedül annyiban érintett ez engem, hogy az akkori Fiume utcai iskolában – ma már ugye Petőfi utcai, de már megszűnt – ahova én is jártam elemibe, ott volt az egyik rajunknak a helye, és egy rövid ideig én voltam a rajparancsnok. De tekintettel arra, hogy megszüntették a cserkészetet, és egyesítették az úttörőmozgalommal, az úttörő vezető megüzente, hogy eddig és eddig pakoljunk ki. Tehát elvihettük a dolgainkat, bár nem nagyon volt ott holmink, inkább csak a falakra tettünk ki plakátokat.

Ivasivka Mátyás mindig úgy nyilatkozott, hogy egyetlen cserkészező vezető sem ment

⁷ Az említett tanár a Széchenyi Gimnáziumból került át a Nagy Lajosba. Az iskolaösszevonásról lásd még: *VÉGH* 1949. 1–2.

⁸ Az említett történet részletes leírását lásd: *ARATÓ–IVASIVKA* 2006. 212.

át az úttörőkhöz, hogy ott – ha akár titokban is – a cserkészlet szellemében nevelje a fiatalokat. Te hogyan emlékszel erre?

Nem volt egyáltalán senki, aki átment volna, inkább leépült a cserkészlet egy bizonyos mértékig. Teljesen világos volt minden cserkésznek, hogy az egy más ideológiára épülő mozgalom. Én is jelen voltam a mai Zsolnay-negyed tájékán, talán egy művelődési házban tartott megbeszélésen, amikor az úttörőkkel való egyesülés előtt voltunk közvetlenül, és ennek a hasznosságát fejtegette valaki. A parancsnokunk akkor Kovács Gyuszi bá volt, a latin-olasz szakos tanár, aki olyan bátran kiállt a cserkészlet mellett, hogy mi féltettük őt.

Az államosítás 1948 nyarán volt, nekünk akkor az iskola első napjai már a Nagy Lajos épületében zajlottak, az egyesített iskolában. Az előtte lévő év végén egy Alexits nevű államtitkár⁹ jött, és mesélt nekünk az államosítás hasznosságáról, hogy milyen előnyös lesz az iskola szempontjából. Ezt nekünk végig kellett volna hallgatnunk a Vármegye házában, a Papnövelde utcában. A beszéd alatt suttogva lehetett hallani, hogy „gyertek utána a Székesegyházhoz, mert a Mindszenty fog beszélni”. A társaságból sokan átmentünk, de már addigra a felső része a Sétatérnek telve volt, főleg diákokkal. Vártuk, hogy a Mindszenty megjelenjen. Hosszú várakozás után a zsalugáteres ablak kinyílt, és megjelent. Egyébként Máriagyűdre való utaztában szakította meg útját, valószínűleg ott éjszakázott a palotában. Teljes csend lett a téren, és csak egyetlen mondatot idézett a Bibliából, amire nagyjából emlékszem: „*Meg van írva: Ha még mennybéli angyalok is mondanának mást, amit mi hirdetünk, legyen átok.*” És akkor hozzátette: „*Hát ha még nem angyalok hirdetnek.*” Majd becsukta az ablakot, és azzal vége volt. Mindenki értette az üzenetet. Nyilván nem akart hosszabban beszélni, mert látta a szituációt, hogy sok a diák.¹⁰

Rátérve a protestáns-katolikus viszonyra. Itt a környéken viszonylag azért elég kevés protestáns van, Pécs nem arról nevezetes, mint mondjuk Debrecen. Tehát nem volt jellemző itt, hogy külön cserkészcsapatokat alapítsanak a protestánsok. Bár evangélikus csapat volt Pécsen, csábítottak is engem, hogy menjek hozzájuk cserkésznek, de mivel 10-es voltam, így mondtam nekik, elnézést, de én itt már annyira benne vagyok, hogy nem kezdenék újat. Tulajdonképpen a protestáns cserkészek teljesen beilleszkedtek a gimnáziumoknak a cserkészvilágába, nem volt semmi összekülönbözés. Olyan volt, hogy például ha táborban imádkoztunk – mondjuk vasárnap a Miatyánkot is közösen elmondtuk –, akkor a katolikusok ott megálltak: „*de szabadíts meg a gonosztól!*”, majd mi protestánsok folytattuk: „*Mert tiéd az ország, a hatalom és a dicsőség mindörökké. Ámen.*” Akkor ugyanis ők így imádkoztak. Majd miután mi elmondtuk, akkor ők keresztet vetettek, amit meg mi nem csinálunk. Figyeltünk egymásra.

Például ha mise volt a táborban, azért a nagytáborban 10-12 fő protestáns összejött, akkor mi párhuzamosan külön tartottunk egy imaórát. Egy idősebb cserkész felolvasott egy részt a Bibliából, mondott néhány gondolatot, és énekeltek valamilyen dicséretet vagy zsoltárt.

Protestáns lelkészt a táborokba esetleg hívtatok ki?

---

⁹ Alexits György (1899–1978), matematikus. 1946–1948 között a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium államtitkára. Az eseményről a helyi sajtó is tudósított: *Dunántúli Napló*, 1948. június 6. 2.

¹⁰ Mindszenty József a máriagyűdi kegyhely 800 éves évfordulójára rendezett eseménysorozatának kapcsán tartózkodott a városban. *Dunántúli Napló*, 1948. június 8. 3.

Csak a katolikus papok jártak ki misét tartani az erdei táborokba. Nem emlékszem pontosan erre, de nem merült fel, hogy lelkészt is hívjunk. Spontán így alakult.

Ti folytattátok a cserkészletet Pécsen, ami 1948-tól illegalitás tevékenységnek számított Magyarországon. Meg kell kérdezem; nem féltetek a büntetéstől? Miért voltak ilyen bátrak? Talán a fiatalság okán?

Az igazság az, hogy nem jött le minden – még 1956 után sem – a társadalom számára. Lehetett hallani a fekete autóról, de nem lehetett ismerni konkrét eseteket. 1948–1949-ben, a fordulat évében mi, diákok a tanulással voltunk elfoglalva, én 1949-ben érettségiztem. Bár volt már, ami az iskolában is furcsa volt, talán egyet említenék. Egyszer valaki azzal jött be az osztályba, hogy mindenki jöjjön be a tornaterembe, és hagyjuk a dolgainkat a teremben. Le is mentünk, és ott ingre, alsónadrágra kellett levetkőzni, és két diák mindenkit megmotosztott, hogy kinél találnak pengét. Volt egy, talán Rákosi plakát a folyósón, és azt valaki ketté vágta. Ez akkor mellbevágó érzés volt, hogy minket megmotosztak. Hamarosan megtudtuk, hogy a szerzetesek sem jöhetnek át, majd a rádióból értesültünk elhurcolásukról, hallottunk a Mindszenty-perről is. Édesapám a háború alatt rendszeresen hallgatta a BBC-t, majd ez megmaradt a háború után, és hallgattuk még a Szabad Európa Rádiót is. Tehát nagyjából tisztában voltam a politikai helyzettel. Így persze volt bennünk félelem, de nem fogtuk fel igazán, hogy ez mennyire veszélyes.

Például a Nagy Lajosban lévő cserkészotthonból Ivasivka Matyiék egyik éjszaka az ablakon keresztül kimentették a sátrakat meg a cserkész felszerelést. Ez 1949 elején lehetett, az érettségim évében. Én nem voltam benne, de ezeket később felhasználták az illegális táboroknál. Akkor már nagyon erősen baloldali dolgok merültek fel a tanítás folyamán is. Például Arany Jánosnak van egy verse, a *János pap országa*, és ez fel volt adva. Egyik diáktársunk, aki a Piusból jött át, ő a magyarórán azt mondta, hogy erről nem hajlandó beszélni, annak klerikálisellenes tartalma miatt. Úgy emlékszem, őt akkor el is távolították a gimnáziumból. Persze esküdni nem mernék, hogy emiatt, de eltűnt ő az osztályból. Akkor volt egy másik fiú, akit pár hétig nem láttunk az osztályban. Amikor kérdezték a tanárok, senki nem tudta, hol lehet. Mikor pár hét után megjelent, az arcán különböző sebhelyek voltak és leragasztások. Lehetett olyan is, hogy megvertek valakit közülünk, de erről nem szabadott beszélni.

Tehát az átmenet titeket, az iskola tanulóit igen megviselt.

Persze. Emlékszem, hogy egy évvel korábban, 1948 tavaszán be lehetett menni egy pár percre az akkori nyolcadikosok érettségijére. Én is bementem egy 20 percre, ahol egy diákot már olyanról kérdeztek, ami már teljesen az új elvek szerint volt. Vagy nem tudott, vagy nem akart válaszolni rá. Én, mint alsóbb éves hetedikes tudtam volna válaszolni, tehát ő is biztosan tudott volna, ha akar.

A két csapatnak az egyesülését (a pécsi 10-es és 47-es cserkészcsapatok – V. L.) megkönnyíthette az, hogy a Széchenyi Gimnáziumot áttelepítették a ciszter gimnáziumba, miután ott a szerzetesek nem taníthattak 1948 őszétől-szeptem

---

¹¹ Éber Alán Gyula (1916–1971), ciszterci szerzetes és vallástan tanár. 1944–1948 között a Nagy Lajos Gimnázium 47. sz. cserkészcsapatának parancsnoka. A cserkészlet betiltását követő életéről lásd bővebben: *CÚTHNÉ GYÓNI* 2014. 96., 198., 226.

berétől kezdve. Arra emlékszem még, hogy az osztályba bejött Éber Alán¹, aki felhívta a hittanra a fiúk figyelmét. S nem sokkal később, egy-két héttel utána befalazták azt a folyosót, ami a rendházat és a gimnáziumot összekötötte. Akkor őket teljesen kizárták az iskolából. A szerzetes tanárok így kiestek, és nem lett volna, aki tanítson, ezért inkább a Széchenyista tanárok tanították mind a két világot. Az osztályokat meg összekeverték, több és nagyobb létszámú osztályok lettek. Utána egy-két hónappal el is hurcolták a szerzeteseket, és az iskola teljesen függetlenné vált a korábbi Nagy Lajos Gimnáziumtól. Lehet, hogy ez egy gesztus volt a kommunista uralom részéről, hogy meghagyták a nevet. Az egész Széchenyi beolvadt a Nagy Lajosba, az osztályokat is összekeverték, melynek célja az lehetett, hogy ilyen módon is fellazítsák, megosszák a papi iskolába járó diákokat.

Korábban azt mondtad: amikor 1953-ban egyesült a 10-es és a 47-es csapat Szikla-táborként, akkor te eltávolodtál a cserkészettől és az aktív vezetéstől.

Akkortájt diplomáztam és kaptam meg a tanári kinevezésemet, mert én bennmaradtam a zenei tanszéken, és oda nagyon lekötődtem. Meg hát, ugye távol is laktam. Az akkori Tanárképző Főiskola egy kommunista fészek volt. Legálább hetente volt egy röpgyűlés, kéthetente egy utcai kivonulás, ahol mozgalmi dalokat kellett énekelni. Nagyon kommunista intézmény volt, bár jóllehet, hogy a tanárok egy részéről kiderült: rendes ember. Bár volt olyan tanár is, aki a matekórát is arra használta, hogy Sztálin születésnapjáról emlékezzen meg.

Miután megszakadt a felnövekvő ifjúsággal az én kapcsolatom, így csak Ivasivka Mátyáson és a barátságunkon keresztül kapcsolódtam a cserkészethez. Ez akkor már eléggé papi környezetben vagy papi segítséggel zajlott. Szóval se engem nem kerestek, se én nem nagyon tudtam hova kapcsolódní, tehát megszakadt ez.

1953–1961 között – a Fekete Holló ügyig, amikor számos cserkészvezetőt is letartóztattak – elég hosszú idő telt el és sok minden történt. Te értesültél a cserkész aktivitásról? Vagy innentől kezdve akkor már semmilyen módon nem kapcsolódtál a pécsi katakomba cserkészetéhez?

A későbbiekben volt azért arra példa, hogy Ivasivka Mátyás megkért, tartsak előadást valamiről az ő valamelyik illegális táborában. Akkor oda egyedül mentem el rövid időre. Tudhattam, hogy ez illegális, de a barátom kért meg, így ez nem akadályozott meg abban, hogy elmenjek.

Értesülések szintjén, vagy a felkérések mentén hogy létszíves harmonizáld meg ezt a cserkész dalt, vagy tartsál előadást az illegális táborokban. Akkor ugye én már teljesen a kórusaimnak éltem, 1956-ban megkaptam az akkori főiskolai kórust. Ott az ifjúsággal elég szoros kapcsolatom volt, bár értek atrocitások.

A cserkész vonal miatt?

Nem a cserkészet miatt, hanem az én vonalasságaim miatt. Templomba járás miatt, vagy bizonyos elszólásaim miatt. Vagy, ha énekelünk egy művet, akkor, amikor annak a mondanivalóját kifejti az ember, ilyesmi miatt. Aztán volt egy olyan, hogy aláírásgyűjtés volt azért, hogy én maradhassak a kórus élén, de erről csak később értesültem.

De ez már a 80'-as években volt, ugye?

Igen, de még a 80'-as évek elején, jóval a rendszerváltás előtt. Unokaöcsém, Tillai Gábor is mondja, hogy ő ugye akkor ki akart menni ösztöndíjjal Angliába, és akkor rám hivatkozva, mint nagybácsira, nem engedték ki. Később aztán kiengedték, de utólag neki ilyen módon volt kellemetlensége.¹²

Talán a Pozsgay Imrének egy előadásán voltam, amikor már róla kiderült, hogy merrefelé húz. Jelen voltunk, és énekeltünk a kórossal, amikor a pécsváradi várban volt valamilyen megemlékezés – talán Batthyány gróf kapcsán – a Pozsgay megszegte augusztus 20-szal kapcsolatban a kenyeret és egy kis keresztet rajzolt rá. Ez az első híradóban megjelent, de az esti híradóból már kivágták. Tehát őt sem hagyták, hogy akárhogy cselekedjen. Nagyon kicsi keresztet rajzolt, de észrevehető volt. Egy másik Pozsgay előadáson ott volt Ormos Mária is, szünetben mellettem haladt el, és mosolyogva kérdezte: ilyesmi iránt érdeklődöm? Később Tillai Gábor mesélte nekem, hogy sokkal balosabb volt, mint ahogyan mutatta. Ő valamilyen magas pártfunkciót is betöltött a történelem tanszék vezetése mellett.

Ha már eleveztünk a rendszerváltás környékére... Ahogy mondtad, eltávolodtál az aktív cserkészkedéstől, bár saját életedben élted az értékeit. Nos, 1988. május 21-én volt a Keresztkunyhónál egy gyűlés, te is ott voltál?

Nem, a bátyám volt ott, Tillai Ernő, egy fénykép is van róla. Én a következőn voltam, ami Kővágószőlősön volt, és akkoriban jött a hír, hogy megalakulóban van a Magyar Cserkészszövetség. S akkor Ivasivka Mátyás vállalta, hogy másnap táviratot vagy levelet küld arról, hogy Pécssett megalakult. Úgyhogy, mintha mi megelőztük volna őket 1-2 nappal. Érdekes, hogy minket nem zavartak meg. Elindult a cserkészzet, és elindult az öregraj.

Összehívták az érdeklődőket, Kővágószőlősön már húszan vagy huszonöten lehettünk. A jogász Siptár Laci bácsit – akkor nekünk még ő bácsinak tűnt – választottuk meg a raj parancsnokává, és azt hiszem, 12 évig volt rajparancsnok, majd jött Ivasivka Mátyás, akit szintén megválasztottunk. Arra emlékszem, hogy Laci bát egy nyári cserkész táborba én vittem le kocsin, valaki jöhetett még velünk, mert én az útvonalat nem tudtam. Ő akkor már eléggé rozoga állapotban volt, de autóból kiszállva még egy pár száz métert meg tudott tenni.

Az 1956-os eseményekben nem vettél részt, a cserkészzet pillanatnyi újjáéledési kísérletében sem. De ismerted-e esetleg Krassói Ferenc és Harcos Ottó cserkészeket, akik a legújabb kutatási eredmények szerint támogatták az 1956-os mecseki ellenállókat?

Személyesen nem ismertem Krassói Ferencet, de gyerekkoromban találkoztam vele. Néhány jópofa mondás kapcsán hivatkozott őrá Ivasivka Mátyás. Én magam, bár láttam őt, ma biztos nem ismerném föl. Ugyan ez van Harcos Ottóval

---

¹² A Janus Pannonius Múzeum dolgozója Tillai Gábor 2023. november 16-i szíves szóbeli közlésében – amit ezúton is szeretnék megköszönni – megerősítette, hogy az eset valóban megtörtént. Tillai Gábor az 1990-es évek első éveiben a Pécsi Tudományegyetemen (akkori nevén Janus Pannonius Tudományegyetem) dolgozott és a Soros Alapítvány ösztöndíjára szeretett volna pályázni, melyhez az intézmény 1984–1992 közötti rektorát, Ormos Máriát kérte meg a támogató nyilatkozat aláírására. Személyes találkozásjuk alkalmával Ormos Mária szóban elutasította a kérést, Tillai Aurélla hivatkozva, aki abban az időben önkormányzati képviselői feladatokat is ellátott. Később Vonyó József segítette Tillai Gábort a pályázat benyújtásában.

is, akinek az alakja felrémlik bennem a múltból, de ő róla még kevesebbet tudok. Egyedül az maradt meg bennem, hogy a Kürt utca és a Szigeti út sarkán lévő villában laktak.

Az MCSSZ fiú cserkészcsapatokból állt, külön szövetségben voltak a lányok. Hogyan kerültek mégis össze a katakombák korszakában vegyesen fiúk-lányok?

Azt hiszem, hogy ennek az egyházi vonal volt az oka, mert jártak hittanórára és ott lányok is voltak. De ezt pontosan én nem tudom, mert akkor én már ilyen módon a szervezési ügyekből kiestem.

Rendszerváltás és az azt követő pécsi cserkészlet

A rendszerváltáskor a 10-es csapat már vegyes csapatként jött létre. Adta magát, hogy közös (fiú-lány) csapat legyen?

Ugye mi már akkor, mint öregcserkészek vettünk részt ebben, tehát nem folytunk bele az egész csapat munkájába. Csak a karácsonyi teadélutánra vagy a Szent György napon a fogadalomújításra, ha meghívtak bennünket. A szemünk előtt történt ez a változás, de nem foglalkoztunk mi ilyesmivel.

Ha már itt tartunk, kérlek, mesélj a rendszerváltás utáni öregcserkészetről!

Az öregek őrsi összejövetelein – rendszerváltást követően – az volt, hogy egy nagy tüzet raktunk, és eleinte énekeltünk. Csak az volt a baj, hogy ahogy fogytak a 10-esek, úgy jöttek más öregcserkészek közénk. Úgyhogy a végén már nagyon vegyesen voltunk, és közös nótakincs se volt. Általában egy imával kezdődött, majd elénekeltük a cserkészinduló első versszakát, eleinte a többi nem. A harmadik versszakot a Lombic és a Hargita miatt nem énekeltük, mert negyven éven keresztül ilyeneket nem volt szabad emlegetni. Egy ideig mi is mellőztük, aztán kedvet kaptunk, és már harsogtuk.

Általában a Széchenyi Gimnáziumban tartottuk az összejöveteleket, ahol a régi 10-esek voltak. Egy tantermet kaptunk, nagyon szívélyes fogadtatásban volt részünk. Most, hogy baptista kézen van ez az iskola, továbbra is kedvesen fogadnak bennünket. Ezeket eleinte Ivasivka Mátyás intézte, majd később Debreczeni László.

Ami engem illet, az öregcserkész találkozóknak már csak a végét láthattam, így 2015 környékén. Addigra már benne volt néhány 47-es, 217-es és kevesen voltak. Talán havonta vagy kéthavonta volt egy gyűlésetek?

Nem, ez havonta rendszeresen volt. Többnyire szerdánként jöttünk össze. De ezeknek az embereknek legalább egy része valahova el volt kötelezve. Például nekem is volt olyan, hogy Kóvágószőlősrre nem tudtam elmenni kórus ügyek miatt. De csak, hogy most egy példát mondjak, Dobos Lászlónak is volt valamilyen egyházi elfoglaltsága akár a teológián. Viszont volt egy mag, akik rendszeresen jártak.

Először csak 10-esek voltunk, és nagyon sokan, csak aztán sorban haltak meg. Arra emlékszem például, hogy az a Benyovszky Imre, aki még a Keresztkunyhó előtt javasolta, hogy ha már más szervezetek összejöhetnek, és nekünk is össze kellene jönnünk. Hát ő is elég korán meghalt. Az említett Siptár László is, majd a főiskolai némettanár öccse, Siptár Ernő is, aki szövegeket írt számos dalhoz. Neki az özvegye, Szabados Melinda járt el gyakran közénk, mint egy zászlóánya, ő volt az egyetlen nő.

3. Kép:

Tillai Aurél (jobbról a negyedik) egy 2005-ös öregcserkész találkozó alkalmával, többek között Ivasivka Mátyás (jobbról az első) és Dobos László (jobbról a második) társaságában. Kép forrása: <https://10cserkeszcsapat.webnode.hu/>

Ilyenkor mit csináltak ezen a gyűléseken, hogyan kell elképzelni?

Hát ugye összevártuk egymást. Rendszerint egy 5 perces késéssel kezdődött, de hát ez felnőtteknél és nehezen járó öregeknél megbocsátható. Imával kezdtük, és elénekeltük a cserkészinduló első versszakát, aztán esetleg a másodikat és harmadikat is. Eleinte még volt az, hogy más nótába is belecsaptunk. Mindig én ajánlgattam az éneklést, de nekem annyira elment a hangom, hogy sose tudtam elkezdni, csak felbujtottam a többieket. De Ivasivka Matyinak még mindig nagyon jó hangja volt akkor, úgyhogy rázendített, és az öreg hangokat átsegítette ezeken a nehézségeken. Aztán valaki előadott valamilyen témáról. Általában, ha az egy óra eltelt, akkor nem volt róla beszélgetés, de ha rövidebb volt a dolog, akkor előfordult. Sőt eleinte elég komoly viták alakultak ki közöttünk. Volt közöttünk olyan például, aki közben Komlóra került ki pedagógusokat vezető állásba. Ő néha ellentmondott, és vita alakult ki. De nem volt ez veszélyes, legalább részletesen megismertük a témát.

Volt olyan például, hogy valaki elhozta a fiát, és ő az autós GPS-ről adott elő. Az akkor teljesen újdonság volt, és a táblán is megmutatta, mi meg ott hüledezünk, hogy ilyen nem létezik. Aztán volt, hogy a bányászatról volt előadás,

de én is és Dobos Laci is tartott. Mindig volt valaki, aki felkészült, esetleg külső előadót hívott meg a vezető. De Ivasivka Matyi mindig beszélt arról is, hogy mik a csapatban az új fejlemények, milyen volt a tábor, hány kiscserkész volt, tehát információk özöne.

Visszatérve az öregcserkésekre, kicsi azért ez a város, gondolom 1948–1988 között csak összefutottatok régi cserkész barátokkal. Volt esetleg valami kapcsolat, együttműködés köztetek?

Nem nagyon, mondjuk, ha én a korábbi őrsöm korábbi tagjaival találkoztam, akkor beszélgetésbe elegyedtünk. Debreczeni Lászlóval templomban találkoztunk többször, mert felesége evangélikus, ő pedig ugye református, felváltva hol ebbe-hol abba mentek.

Említetted Debreczeni Lászlót, aki 1956 után börtönbe került.

Hát ő mondta október 22-én azt a beszédet. Szegedről jöttek át egyetemisták, és azt a kezdeti forrongást hozták magukkal. Akkor nagyon nagy gyűlés volt a 48-as téren. Mi, akik a tanárképző főiskoláról jöttünk át, én is a diákokkal haladtam. Én akkor nem tudtam, hogy ő beszél, de ő, mint az ifjúság vezére szónokolt. Ez volt az ő letartóztatásának és későbbi börtönbüntetésének okozója. Könyvei is jelentek meg ezzel kapcsolatban.¹³

Te tudtad, hogy börtönbe került? Ismert volt ez a pécsiek előtt?

Akkor nem tudtam, csak később. Nekem őrsi tagom volt a Debreczeni Laci, így a templom után is sokszor találkoztunk, néha együtt kávéztunk a Postával szemben lévő cukrászdában. Vagy a feleségeinkkel közösen is, és sokat mesélt ezekről, könyvét is odaadta ajándékba.

Valahol azt hallottam, hogy te a rendszerváltást követően önkormányzati képviselő voltál Pécsen.

Igen, így van.

Eközben mentek ezek az öregcserkész találkozók, és te is jártál rájuk. Adódott-e politikai szerepvállalásodból bármilyen konfliktus? Vagy ez a két dolog békében megért egymással?

Nem. Ebbe én úgy kerültem, hogy először telefonon felhívott valaki a Magyar Demokrata Fórum részéről. Akkor a Demokrata Fórum az Antall József és a Csurka István közös pártja volt. Muszáj ugye a Csurkát is emlegetni, mert a népi vonal és az Antalltól jobbra lévők is jelen voltak. Tehát nem olyan volt, mint később a Dávid Ibolya idején. Akkor az volt a jobboldal meg a kereszténydemokraták. Úgyhogy mi ültünk az egyik oldalon és a másikon az SZDSZ meg a Fidesz, mert akkor a Fideszre még akkor úgy tekintettek, mint az SZDSZ leánycsapata. Ott egyáltalán nem az a vonal volt még, mint ami az Orbán Viktornak a vonala. De aztán szerencsére nagyon megváltozott.

A rendszerváltást követő első ciklusban voltál képviselő?

---

¹³ Debreczeni László (1934–2022) 1956-os tematikájú könyve: *DEBRECZENI* 2004.; Míg rövid írását arról, hogy mit jelentett számára a cserkészlet lásd: *KAIZER-VÁRDAI* 2022, 20–22.

Nyolc évig voltam, két ciklusban. Utólag tudtam meg, az egyik ember, aki kampányolt mellettem, az a Bán Endre¹⁴ volt, aki a Piusnak volt a plébánosa. Később pedig, azt hiszem, a teológiának a vezetője lett. Ő engem ajánlott a híveknek, hogy rám szavazzanak. De nem ám úgy a szószékről, hanem a sekrestyében (nevet – V. L.).

Akkor te tagja voltál az MDF-nek?

Nem voltam tag, hanem párton kívüli.

Nem volt akkor gond a cserkészlet szempontjából, összefért az, hogy te politikusként is működöttél?

Kinek a részéről lett volna probléma?

Azért kérdeztem, mert mostanában van a cserkészlet körében erről vita, hogy lehet-e valaki cserkész, miközben politikai szerepet tölt be, vagy éppen önkormányzati képviselő.

Ja értem, nem volt ilyesmi.

Az SZDSZ és a Demokrata Fórum indította el az új évadot közösen. Néhány hónap múlva lettem én a kulturális bizottság elnöke. Akkor az SZDSZ nagyot fordult, és a szocialistákkal került kapcsolatba. A többség átment a baloldalnak a kezére. Emlékszem arra, hogy volt egy kulturbizottsági ülés, amit még én nyitottam meg, és ahol a tagok teljesen fel voltak háborodva. Jöttek a szocialisták meg az SZDSZ, hogy tulajdonképpen ők fogják ezt a bizottságot vezetni. Én mondtam akkor, hogy csituljunk el, mert úgysem rajtunk múlik. Mi mondhatunk akármit, ha a pártok már megegyeztek. Ezek ilyen kis élettörténeti adalékok.

A rendszerváltás után a pécsi cserkészlet kapcsolódott valamennyire az önkormányzathoz? Kértek tőlük forrásokat, voltak-e pályázatok, amin részt vehettek?

Nem. Általában ők adták a polgármestereket, mindjárt az elején SZDSZ-es lett a polgármester, aztán később is még, a Páva Zsolt előtt. Nem hiszem, hogy ő külön tudta volna támogatni a cserkészletet. Ő ellene mindig egy nagy propaganda folyt.

Emlékezet és hatás

A jelenleg aktív 10-es cserkészletnek nincs személyes emlékü a katakomba korszak előtti csapat parancsnokairól. Neked esetleg még van valamilyen emléked esetleg Dr. Bruhács János cst. (1930–1932), Felföldy /Fischer/ Ferenc cst. (1932–1936), Petrovich Ede cst. (1936–1941) és (1943–45), h. Török Elemér cscst. (1941–43) és Kovács Gyula cst. (1945) - ről? Mi volt a foglalkozásuk, miért voltak cserkészlet és csapatvezetők?

---

¹⁴ Bán Endre (1934–1995) római katolikus pap, szintén a Nagy Lajos Gimnáziumban végzett, 1952-ben érettségizett. Az említett Jézus Szíve Plébánián 1975–1993 között teljesített szolgálatot. Életrajzát lásd: *ROMVÁRY* 2010. 69–70.

Az utolsó háromról valamennyi emlékem van. Petrovich Ede, mint hittanár – vele nekem nem volt kapcsolatom, kivéve egy helyettesítést. Nem úgy vette, hogy ő addig olvas, és legyetek csöndben. Valamilyen téma kapcsán naiv kislányként megemlítettem a francia forradalmat, mint valami nagyszerű dolgot, a „Szabadság, egyenlőség, testvériség” jelszót. Mosolygott és mondta: azért nem egészen így zajlottak a dolgok. Elmondta, hogy hány papot meg apácát meg nem tudom kiket végeztek ki, és a templomokat átalakították. Ő Pécs történetével foglalkozott, egyszer csapatgyűlésen is mesélt a Székesegyháznak a feltárásáról, építéstörténetéről. Meg egy Ivasivka Mátyástól származó mondás jut róla eszembe. Csapatkirándulás volt, meg előtte mise. Akkor a fiúk mondták neki, hogy „Ede bá, ugye rövid mise lesz, mert hát akadályverseny is lesz.” „Igen, rövid lesz, nem csak hogy rövid mise, hanem misike lesz.” Hát ez is bennem maradt róla, de különösebb más emlékem nincs, mert a táborokban ő nem volt velünk.

Harasztosi Török Elemér nekem matematika-fizika tanárom volt, nagyon szerettük őt. Ő is nagyon kedvelt engem. Mindig ott volt a cserkész táborokban is, élte ugyanazt az életet. Nőtlen volt, és nagyon jó anekdotákat mondott. Egyszer egy évisméltő tanuló azt mondta neki, hogy „Tanár úr, tessék most itt elmondani azt a viccet, amit tavaly tetszett mondani.” Válaszolt rá: „Viccet, én? Legfeljebb anekdotát.” De nagyon megsértődött, bár lehet, hogy fel volt írva neki, hogy itt épp el lehet mondani egy érdekes történetet. Na most ő nagyon szerette az éneket, az éneklést. Ilyet is csinált például, hogy a tábortűznél a Mozart Szöktetés a szerájból című operából az egyik kvartettet énekelte velünk a tábortűznél négyünkkel. Én voltam akkor még a szoprán. Akkor ott ezt megtanította nekünk, akik kicsit konyítottunk a zenéhez, nem ment olyan nehezen. Aztán volt ilyen, hogy elhívott a lakására és Wagner operát harmóniumozott. Kétmanuális harmónium volt, akkor az volt a menő orgonaszzerű valami a lakásban. Mikor a fordulat bekövetkezett 1948/49-ben, akkor nagyon sokszor az óráin is olyan dolgokat mondott, amit egy tanárnak nagyon vigyázva se illetett volna. Például a világegyetem létrejöttével kapcsolatban, az Isten legyen szava és a bumm kapcsolatáról. Vagy mondjuk ilyen egyszerűbb dolog jut eszembe, hogy vonaton utazott és mesélte a vonaton utazóknak: „A nap ugye nyáron jár a legmagasabban az égen és télen meg a hold, és az világít jobban, hogy a hosszabb sötétben a holdnak nagyobb szerepe legyen éjszakánként.” Akkor egy parasztbácsika ült ott és azt mondta: „Milyen bölcs ez az Úristen!” Ezt akkor mesélte el nekünk, miután a szerzeteseket elvitték, és minden tanárnak nagyon vigyáznia kellett. Mint nevelő, nagyon sokat jelentett számunkra, Ivasivka Mátyás is nagy tisztelője és rajongója volt. Az óráiba is mindig belekeverte a zenét. Mozart és Wagner volt a két kedvence.

A harmadik, Kovács Gyula, ő később Olaszországban tolmácsolt a kórusomnak is. Nagyon jó tanár volt, mint mondják, sajnos engem ő nem tanított. Olaszt tanított és Dobos Laci azért tudott minden külön nyelvtanulás nélkül Olaszországban boldogulni másik kórusal, mert ilyen gimnáziumi tanára volt. Szerintem senki nem tud négy év középiskolai tanulás után külföldön közlekedni. Ő volt az, aki ahogyan említettem, ott a Zsolnay-negyednél a művelődési házban a cserkészlet védelmében felszólalt. Olyasmit mondott, hogy hiába próbálnak minket megfűzni, nem fogunk átállni az úttörő oldalára. Őt is nagyon szerettük, és jött néha kirándulni.

Általában azért valamilyen fiatal csapatot vezetett a cserkészgyűléseket is, így a parancsnokoknak a hatása inkább közvetett módon érvényesült. Tehát nem mi kaptuk az ő kisugárzásukat, mint inkább a vezetők.

Tulajdonképpen akkor mindannyian tanárok voltak.

Tanárok voltak igen, de példamutató tanárok. Rajtuk látszott, hogy nem akárik. Tényleg csak jókat lehet róluk mondani. Mind templomba járók voltak, most nem a Petrovich Edére gondolok, mert ő nyilván miséző pap volt, őt is nagyon szerették.

Az 1945/46-os cserkésztáborban „az elmaradt kerületi őrvezetői tábor pótlására csapatunk egy 26 főből álló 4 napos őrvezetői tábort rendez a pécsbányatelepi Gesztenyésben.” – olvasható a már említett csapattörténet 86. oldalán. Itt a Mókus őrstagjaként te is részt vettél. Hogyan emlékszel vissza erre a táborra, milyen képzést kaptatok? A kerületi képzést esetleg tudod, hogy miért maradt el?

A Gesztenyésre emlékszem, de a táborra részleteiben nem. Az őr nevét valószínűleg elírták, mert én a Sirály őrben voltam. Annyi minden volt az én hosszú életemben, hogy sajnos nem emlékszem.

Radochay Imre – aki ott volt ebben a táborban – írta a csapattörténet első verzióját, melyet Ivasivka Mátyás fejezett be. Rá emlékszel esetleg?

Az arcára emlékszem, talán ő lehetett a Buli bá, akivel a Hetessy Gyurka a bábjátékot előadta. Ha ő írta a könyvet, akkor lehet, hogy a becenevét nem kívánta alkalmazni, de akkor ez a szó még ismeretlen volt, nem volt a magyar nyelv része, helyette mondjuk teadélután vagy bál volt.

Ha neked össze kellene foglalnod, hogy a cserkészet mit jelentett számodra, illetve miként volt jelen az életedben, mit mondanál?

Erre nagyon nehéz így kapásból válaszolni. Nagyon komolyan vettem az eszmei részét, és az az érzésem, hogy amikor mi már cserkészek lehettünk, akkor a cserkészetnek a gyakorlati része, – amely korábban jelen volt, hogy lehetett az ingre különböző különpróba felvarrókat feltenni – ezek talán éppen a folyamatos változások miatt kisebb szerepet játszottak. Az én időmben már kevesebb volt az a praktikum, ami a cserkészetben megtalálható, a sátorveréstől kezdődően a varrásig. Feleségem néha mondja, mikor megkérem, hogy varrjon fel egy gombot nekem: „Hát nem voltál cserkész?” (hangosan nevet – V. L.)

Biztos volt olyan kortársam, aki letett ilyen különpróbát, de én valószínűleg nem kerültem ilyen helyzetbe. Tehát a cserkészetnek volt egy olyan oldala, ami a gyakorlati részére készítette fel a fiatalokat. Azt hiszem, a Bi-Pi-nek a könyvében is lehet olvasni ilyesmiről.¹⁵ És volt egy eszmei része, ami a 10 cserkésztörvényen alapult, és talán ez utóbbi nagyobb hangsúlyt kapott, legalább is a róla folyó beszéd, miután az ember akármennyire is igyekszik, de azért mindenképpen bűnös. Néha kicsit az az érzésem, hogy túl van beszélve a dolog. De nem azt akarom ezzel mondani, hogy ez nem lényege a cserkészetnek, csak néha túl sok a kegyes szó talán. De lehet, azért van ez bennem, mert a napokban olvastam a *Sziklatábort*, olykor az volt az érzésem, hogy kevesebb néha több lett volna. Talán példaképnek lenni többet ér, mintha folyton csak utalunk rá.

---

¹⁵ Bi-Pi a cserkészet alapítójának beceneve, az általa 1908-ban írt könyvének címe: *Scouting for boys*. Legutóbbi magyar kiadása: *BADEN-POWELL* 2018.

Bibliográfia

- BADEN-POWELL R.* 2018: Scouting for boys. Cserkészlet fiúknak. Kézikönyv a jó állampolgár neveléséhez az erdőjárás révén. Budapest, 2018.
- CÚTHNÉ GYÓNI E.* 2014: A ciszterci rend története Magyarországon 1945 után. A Ciszterci Rend Zirci Apátság 1945 és 1981 között. Doktori disszertáció. Budapest, 2014. 96, 198, 226.
- DEBRECZENI L.* 2004: Egy medikus barangolásai börtönrországban. Pécs, 2004.
- IVASIVKA M.* – *ARATÓ L.* 2006: Sziklatábor. A magyarországi katakombacserkészlet története. Budapest, 2006. 21.
- KAIZER B.*–*VÁRDAL L.* 2022: Mit köszönhetek a cserkészletnek? A VI. cserkészkerület felnőttcserkészeinek vallomásai. Pécs, 2022.
- RADOCHAY I.* – *IVASIVKA M.* 1948: Csapattörténet. A 10. sz. P.Á.R. cserkészcsapat története 1931–1948. Pécs, 1948.
- ROMVÁRY F.* (szerk.): Pécs Lexikon I. Pécs, 2010.
- VÁRDAL L.* 2020: A cserkészlet és a leventemozgalom. In: Tabajdi G. – Szigeti L. (szerk.): Magyar cserkészélet (1910–1948). Budapest, 2020. 121–138.
- VÉGH I.* 1949: A Pécsi Állami Nagy Lajos Gimnázium Évkönyve az 1948–49. iskolai évről. Pécs, 1949. 1–2.
- VÖRÖS I. K.* 2021: „... cserkész lelkiismeretünk” A 615. sz. „Ámosz” Cserkészcsapat, Pécs. Religio 29/4 (2021) 53–74. <https://doi.org/10.17355/rkkpt.v29i4.53>